

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 20 november 2009

Mål nr

Ö 3459-09

KLAGANDE

JR

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Jur.kand. TS

MOTPART

NP

SAKEN

Tillstånd till prövning i hovrätt av mål om vårdnad

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts beslut 2009-06-17 i mål T 4469-09

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut meddelar Högsta domstolen tillstånd till målets prövning i hovrätten.

För det biträde TS lämnat JR i Högsta domstolen fastställs ersättning enligt rättshjälpslagen till femtusenfemhundra tjugo (5 520) kr, avseende arbete. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 1 104 kr.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

JR har yrkat att Högsta domstolen ska meddela tillstånd till målets prövning i hovrätten.

NP har bestritt ändring.

SKÄL

Bakgrund

JR och NP har gemensamt sonen S född år 2003. Parterna har tidigare tvistat i domstol om vårdnad och umgänge. Under pågående tvist tog JR i april 2006 med sig sonen till Y-land. Parterna träffade därefter en överenskommelse som bl.a. innebar att vårdnaden om sonen skulle tillkomma JR ensam och att sonen skulle bo växelvis varannan vecka hos föräldrarna i X-land. Tingsrätten förordnade genom dom i juli 2007 i enlighet med vad parterna då enats om. JR återvände dock inte till X-land med sonen. NP väckte sedermera talan i förevarande mål. Tingsrätten inhämtade en utredning i frågor om vårdnad och umgänge. Utredaren föreslog att NP skulle anförtros ensam vårdnad om S. Tingsrätten dömde i maj 2009 i målet och förordnade i enlighet med utredarens förslag. Tingsrätten ansåg att ingen av föräldrarna var olämplig som vårdnadshavare men att båda hade agerat egenmäktigt, JR i högre grad än NP. Tingsrätten

konstaterade vidare att konsekvenserna av olika alternativ i vårdnadsfrågan var svåra att överblicka men fann vid en samlad bedömning att NP var den som hade bäst förutsättningar att se till att S får en nära och god kontakt med båda sina föräldrar och att det därför var mest förenligt med pojkens bästa att vårdnaden tillerkändes modern ensam.

JR överklagade tingsrättens dom. Han yrkade att hovrätten skulle anförtro honom vårdnaden om pojken samt begärde att vårdnadsutredningen skulle kompletteras med uppgifter om Ss nuvarande levnadsomständigheter och hans vilja. I överklagandet till hovrätten ifrågasatte JR att tingsrätten inte hade redovisat varför rätten gått emot praxis enligt vilken det ansetts vara bäst för ett barn att stanna kvar i den miljö där det funnit sig väl till rätta. Han kritiserade vidare att tingsrätten beslutat i enlighet med vårdnadsutredningens förslag trots att utredningen inte haft barnets bästa i fokus utan i stället var grundad på en personlig önskan hos utredaren att skipa rättvisa mellan föräldrarna och att straffa honom för att han bortfört sonen.

Hovrätten har beslutat att inte meddela prövningstillstånd.

Prövningstillstånd i hovrätt

Den 1 november 2008 ändrades förutsättningarna för beviljande av prövningstillstånd i hovrätt (49 kap. 14 § rättegångsbalken). De nya reglerna har utformats för att skapa tillräckliga garantier för att prövningstillstånd verkligen meddelas i mål och ärenden där tingsrättsavgörandet är materiellt felaktigt. I paragrafens inledning har förtydligats att prövningstillstånd ska ges så snart någon av tillståndsgrunderna är uppfylld.

Samtidigt infördes en möjlighet att meddela partiellt prövningstillstånd i hovrätt (49 kap. 14 a § rättegångsbalken, prop. 2004/05:131 s. 187 ff.).

De tidigare reglerna om prövningstillstånd i hovrätt – ändringsdispens, prejudikatdispens och extraordinär dispens – har kompletterats med en ny tillståndsgrund, granskningsdispens. Enligt 49 kap. 14 § 2 rättegångsbalken ska således prövningstillstånd meddelas om det inte annars går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till. Möjligheten att ge prövningstillstånd även i granskningsfall har tillkommit mot bakgrund av att det ibland kan vara svårt att på grundval av innehållet i en tingsrättsdom bedöma om det finns skäl att ändra tingsrättens avgörande. Prövningstillstånd ska enligt ett uttalande i propositionen därför kunna meddelas inte bara när det finns en konkret anledning att betvivla riktigheten av tingsrättens avgörande utan också i vissa andra fall där tingsrättens avgörande framstår som svårbedömt. (Se prop. 2004/05:131 s. 186.)

Bestämmelsen om ändringsdispens har samtidigt ändrats för att tydligare ge uttryck åt den generösa syn på frågan om beviljande av prövningstillstånd som enligt regeringen bör gälla, och som innebär att alla avgöranden som bedöms som tveksamma ska tas upp till fullständig prövning. I detta sammanhang uttalas inte i förarbetena att det måste föreligga någon konkret anledning att betvivla avgörandets riktighet, och något sådant krav har inte heller upprätthållits i praxis (se bl.a. NJA 2002 s. 35 och s. 133). I propositionen anges att med den ändrade lydelsen torde följande att prövningstillstånd kommer att beviljas i något större utsträckning även i de mål som redan tidigare omfattades av krav på sådant tillstånd (a. prop. s. 185).

Det står klart att de nu beskrivna dispensgrunderna, liksom de båda övriga dispensgrunderna, kan överlappa varandra och att flera kan vara tillämpliga i samma mål. Hovrätten prövar bara om någon eller ingen grund är tillämplig och anger inte i beslutet vilken grund som har tillämpats. Ingen dispensgrund är överordnad någon annan (se Högsta domstolens beslut den 6 oktober 2009 i mål Ö 2449-09). En annan sak är att det kan antas att i praktiken ändringsdispens liksom tidigare kommer att vara den vanligaste tillståndsgrunden (jfr Högsta domstolens beslut den 12 november 2009 i mål Ö 1342-09).

Tillståndsprövningen är inte begränsad till de omständigheter som klaganden har anfört i överklagandet utan hovrätten måste i viss utsträckning självmant försöka utröna om det finns skäl att meddela prövningstillstånd (a. prop. s. 189 f.). Detta gäller i särskilt hög grad när fråga är om överklaganden i indispositiva mål.

Särskilt om tillståndsprövningen i mål om vårdnad, boende och umgänge

De nya reglerna om prövningstillstånd i hovrätt omfattar även mål om vårdnad, boende och umgänge samt beslut i ärenden om verkställighet av sådana avgöranden (prop. 2007/08:139 s. 22 ff.). Som ett särskilt skäl för att låta systemet med prövningstillstånd utvidgas till att gälla även de indispositiva familjemålen anfördes hänsynen till barnet. Dessa mål är i regel omfattande och tidskrävande och det råder stor enighet om att långvariga och upprepade domstolsprocesser inte är till barnets bästa. Genom att låta familjemålen omfattas av systemet med prövningstillstånd skulle antalet långvariga domstolsprocesser begränsas. Samtidigt

konstaterades att det är en självklarhet att tingsrättens avgöranden ska kunna överklagas till hovrätt och att rättssäkerheten kräver att felaktiga domar ska kunna rättas i andra instans.

Mot bakgrund av de nu redovisade uttalandena uppkommer frågan vad som ska anses ligga i begreppet felaktig dom i denna typ av mål där avgörandet ofta bygger på en lämplighetsbedömning och där domstolen inte sällan kan konstatera att det finns flera lösningar som får anses kunna tillgodose barnets behov. I prop. 2004/05:131, som inte omfattade familjemålen, angavs beträffande förutsättningarna för ändringsdispens att om hovrätten vid sin genomgång av sak- och rättsfrågorna finner något som ger anledning att betvivla tingsrättsavgörandets riktighet, ska prövningstillstånd meddelas. Samtidigt uttalades att när det gäller mål där huvudfrågan är beroende av en skälighetsbedömning så saknas det anledning att meddela prövningstillstånd enbart av det skälet att hovrätten anser att tingsrättens bedömning av t.ex. ett skadeståndsbeloppets storlek eller dagsböternas antal ter sig något sträng eller något mild i förhållande till hur hovrätten bedömer saken vid tillståndsprövningen. Överfört på förhållandena i familjemål saknas det i regel skäl att ge tillstånd till prövning beträffande tingsrättens avgörande om avgörandet är väl motiverat och framstår som rimligt med hänsyn till utredningen i målet, även om det också skulle finnas goda skäl som talar för en annan lösning.

I familjemål får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att utse någon att verkställa en vårdnads-, boende- eller umgängesutredning. Rätten är inte bunden av utredningens förslag utan ska göra en självständig bedömning. Den omständigheten att tingsrätten inte beslutat i enlighet med det förslag som lämnats i utredningen räcker inte som skäl för att bevilja

dispens i hovrätten. Är förhållandena emellertid sådana att de skäl som anförs för att avvika från socialnämndens bedömning inger tvivel eller om det av domskälen inte framgår vad som motiverat detta, kan det finnas skäl att bevilja prövningstillstånd så att målet kan tas upp till fullständig prövning. Detsamma gäller om utredningen har brister som gör att den kan ifrågasättas.

Bedömningen i detta fall

Tingsrätten har ansett sig ha ett gott underlag för att avgöra frågan om vårdnad och har framhållit att den haft att göra en självständig bedömning utifrån barnets bästa. Tingsrätten har emellertid även angett att det finns flera osäkra faktorer som gör att konsekvenserna inte till fullo kan överblickas när det gäller bedömningen av vem av föräldrarna som ska anförtros vårdnaden. Redan detta förhållande väcker visst tvivel om riktigheten av det slut som tingsrätten har kommit till. Det synes även finnas visst fog för den kritik som JR framfört mot vårdnadsutredningen. Härtill kommer att tingsrättens avgörande innebär att S, som är sex år gammal, ska flytta från Y-land där han sedan mer än tre år bor med sin far. (Jfr NJA 1986 s. 338.) Mot den bakgrunden inger tingsrättens domskäl tvivel om det slut som tingsrätten har kommit till är bäst för S. Tillstånd till målets prövning i hovrätten ska därför meddelas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Leif Thorsson, Severin Blomstrand,
Torgny Håstad, Anna Skarhed (referent) och Lena Moore
Föredragande revisionssekreterare: Ulrika Berg